

EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC

Lluís Boixader

Interior de l'església de Queralt, abans de la destrucció de 1936.

ZERKOWITZ

La situació geogràfica i l'especial morfologia de la serra de Queralt fan d'aquest indret un lloc privilegiat. Lloc d'assentaments primitius, lloc de pas i de castells, feu d'en Guillem de Berguedà, en l'època medieval la troballa de la imatge el convertí en un centre espiritual.

Aquest esdeveniment féu que, en el decurs del temps, s'hi bastís un conjunt d'edificacions que, malgrat mutacions i estralls, han arribat fins als nostres dies, constituint el patrimoni arquitectònic de Queralt.

El nucli d'aquest patrimoni el formen les edificacions del santuari i l'hostatgeria, de línies austeres i notòria volumetria, al redós del qual es troben la Cova, l'alberg i les ermites al llarg dels camins.

L'església de St. Pere de Madrona, per les seves peculiaritats, requereix un estudi a part.

El santuari

El santuari actual substituï l'anterior, construït el s. XIV per l'acomodat mercader de Berga Francesc Garreta. De les poques notícies que en tenim, a manca de documentació i recerca arqueològica, destaca el comentari del P. Narcís Camós, que a mitjan s. XVII el pogué contemplar. Diu que la seva capella era molt bonica; presentava molt bona disposició; el presbiteri era adornat amb un reixat molt curiós, pintat de verd. També, que tenia una casa amb estatges molt bons. Per l'època hem de suposar que es bastí una ermita gòtica, com n'és un testimoni el sarcòfag de pedra, que es troba baixant del cambril, a mà esquerra. Juntament amb el santuari degué construir-se la casa amb els estatges per al capellà custodi, els donats i els pelegrins. Tot i desconèixer-se les característiques de l'edificació cal pensar en una construcció de dimensions modestes, i en una ubicació en un indret no llunyà de l'actual.

El santuari actual fou edificat en època barroca, durant la primera meitat del s. XVIII, amb motiu de la creixent devoció a la Mare de Déu. Ho recorda la data de començament: 16 de juliol de 1725, gravada en el carreu de la cantonada de llevant. Els plànols de l'edifici foren encarregats a l'arquitecte Josep Arnau Dias, recomanat l'any 1724 al Consell de la Ciutat per l'escultor Pere Costa. Les obres les van dirigir els mestres d'obres Francesc Morató Brugaroles i Josep Julià. El 1741, després de moltes vicissituds i contrarietats, fou inaugurada la nova església. La planta de l'església correspon als esquemes de planta contrareformista, de nau única amb capelles intercomunicades entre els contraforts, que permeten el recorregut sense incidir en la zona de culte. La capçalera de planta quadrada, conjunta amb els espais colaterals i la sagristia, mantenen la forma rectangular

BERGA-QUERALT. - Núm 5
Frontis de l'iglesia y part del Santuari

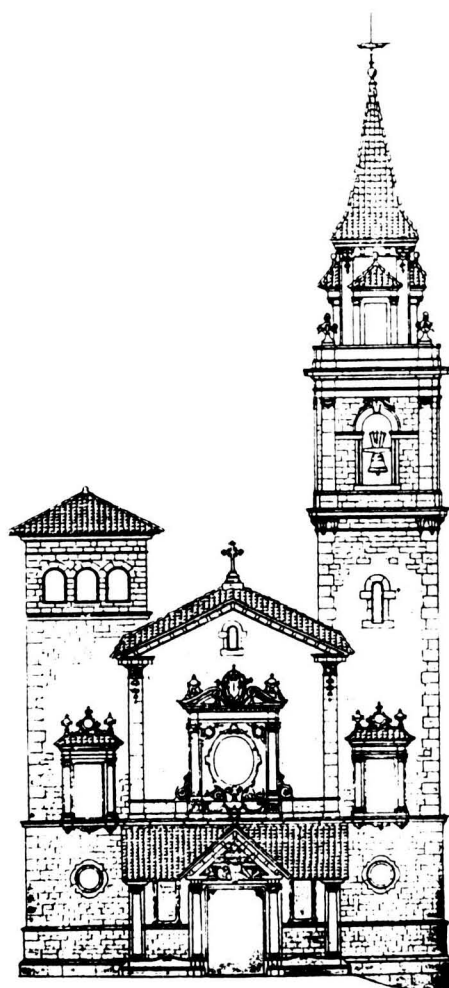
Façana de l'església a començaments del segle XX.

ARNAU LUGI

de l'edificació, que és de fàbrica de pedra i reble, per revestir.

La nau, de 7,80'x 24 m, és oberta a migdia. Té volta de canó de mig punt, modelada per llunetes cegues i compasada en cinc trams pels arcs faixons i triomfal. Té tres arcs formers per banda, dels quals l'immediat al presbiteri presenta el brancal esplandit. Tenia cancell de fusta, amb una finestra ovalada sota l'arcada de façana, i cor superior, amb arc escarser, de recolzament. L'alcànt interior, organitzat amb elements renaixentistes, esdevé un sistema de composició arquitectònica que articula i emfasitza l'espai de la nau. Té un sistema complet de pilastres adossades d'ordre compost i entaulament on, sobre la cornisa superior, s'imposten els arcs faixons de la volta. Les capelles són cobertes amb volta d'aresta; els espais colaterals del presbiteri amb volta de canó seguit, impostada al viu del mur, i la sagristia amb tres voltes de creueria, els nients de les quals s'imposten sobre caparrons d'àngels.

Cap el 1741 es començà a construir el retaule barroc, desaparegut el 1936 durant la Guerra Civil. Era obra del gran escultor acadèmic Pere Costa Casas (Vic, 1693-Berga, 1761). Fou daurat entre la segona meitat del 1787 i la primera del 1788, any en què també fou construïda la trona i acabat el presbiteri. El retaule, concebut com una veritable simbiosi d'arquitectura i escultura, constava de tres cossos sobreposats, amb els laterals esplandits i l'entaulament del cos principal interromput, per donar magnificència a l'obertura central de la imatge. El basament tenia la mesa al centre, amb una gradinata superior i un alt relleu sobreposat del segle passat, juntament amb una porta figurada amb l'escut de la ciutat i altres relleus, a cada banda. El segon cos tenia l'obertura de la imatge al centre, comunicada amb el cambril, i quatre columnes a cada banda, agrupades de dues en dues, amb les imatges de St. Joaquim i Sta. Anna al centre, situades sobre mènsules. El coronament de l'obertura del retaule amb el colom, símbol de l'Esperit Sant, i uns àngels, interrompia l'entaulament, i sobre la seva cornisa recolzava la imatge de St. Josep, en el tercer cos del retaule, dintre l'àmbit de la volta. La imatge, emmarcada pel rerafons del retaule, es trobava envoltada de tal corporeïtat de formes i símbols que, juntament amb la cornisa de coronament, feien del con-

Projecte de Soler i March de la façana de Queralt l'any 1916. En tornar la imatge a Queralt es col·locà la primera pedra i no es va continuar l'obra. ARXIU

junt una obra plena d'atreviment i virtuosisme.

El cambril era dividit en tres compartiments separats. El central, destinat a la veneració de la imatge, comunicava amb la portalada del retaule, i mitjançant portes, amb els laterals, destinats a la custòdia i l'exposició de vestits i ornamentals.

Cap a l'any 1814 i següents es portà a terme la decoració de l'interior del temple. Intervingué l'artista berguedà Pere Puig, del qual, versemblantment, resten les pintures de la volta del presbiteri, i en Manuel Tarrés, que realitzà els daurats. Davant de cada pilastra hi fou col·locada una imatge; i a l'entrada del presbiteri dos àngels de proporcions notables, sustentant un candeler; damunt de cada arc former hi ha una tribuna cega i a cada banda del presbiteri un quadre a l'oli del s. XVIII; les capelles s'anaren ornant amb petits retaules i pintures, de manera que l'interior del temple adquirí una gran sumptuositat.

El s. XIX, ple de vicissituds i dissorts per al santuari, no afectà d'una manera tan greu l'interior del temple com ho féu la Guerra civil del 36. L'any 1893, el pintor Josep Sellarés portà a terme la nova decoració del cambril, amb motiu del lamentable estat en què es trobaven les pintures.

Així com en l'interior del temple s'arribà a una unitat estilística, de resultats sorprenents, no succeí el mateix en el tema de la façana principal. A finals del segle passat presentava un estat deplorable i en contradicció ben palesa respecte de l'interior. Si un dia tingué façana de tipus basilical, hom hi afegí sobre el primer pis de les dependències un altre pis a la dreta i un campanar d'espada a l'esquerra, que curiosament quedava més baix que la coberta de la nau i que alterà profundament l'esquema compositiu de la façana. Res no sabem de la portalada, el campanar i el sentit decoratiu dels revestiments, si algun dia els tingué. A tot això s'hi afegeix el desconcert que genera la gran arcada de la façana, amb els brancals a tirada dels pilars de l'interior de la nau, del tot excessiva per a la composició de la portalada. Amb tot, podem dir que les línies generals de composició de la façana eren tres cossos, amb eix de simetria central, a la manera de les façanes de planta basilical. El cos central corresponent a la nau, més alt, cobert a dues vessants i amb cornisa de fàbrica de rajol, presenta una petita finestra centrada en la part superior, per il·luminar l'espai sobre la volta; el rosetó amb adovellat de pedra i vidriera plomada, per il·luminar la nau i l'atri. L'any 1892 tenia un cancell de fusta, amb una finestra ovalada sota l'arc de la façana.

Els cossos laterals, més baixos, coberts a una vessant, presenten un balcó central en cada pis. El 4 de setembre del 1916 es beneí la primera pedra de la façana eclèctica i descomunal, projectada per l'arquitecte Soler i March. Per sort no es portà a terme el projecte.

L'any 1927 s'havia inaugurat el compartiment central del cambril, una vidriera de colors on hi havia reproduït el medalló commemoratiu de la Coronació; destruïda per la Guerra Civil. El finestral fou de nou tapiat.

Amb la Guerra Civil va desaparèixer el retaule barroc i la pràctica totalitat de l'ornamentació interior. El temple quedà en un estat del tot calamitos. La seva restauració i millora ha perdurat fins als

nostres dies. L'any 1945 s'emmosaià l'església i es descobrí el petit sarcòfag de pedra, gòtic, que es troba baixant del cambril, a mà esquerra. A començaments dels anys 50 les tres estances del cambril foren ajuntades en una sola, segons projectes de l'arquitecte berguedà Emili Porta. Les portes que unien les estances foren col·locades en el presbiteri. El 1952 el pintor de Vic Miquel dels Sants Costa començà la nova decoració del cambril, i a continuació la restauració de les pintures de l'església. El 4 de juliol de 1954 fou inaugurat el cambril, restaurat amb el baldaquí i el pedestal de la imatge. A començaments del 1958 fou iniciada la construcció del nou retaule per l'escultor de Vic Jaume Sugranyes, segons projecte de l'arquitecte Ramon Masferrer; fou acabat el 1964 i inaugurat el 6 de setembre del mateix any. A primers de setembre del 1961 foren col·locats els ambons de marbre, dissenyats i fets construir per Mn. Ballarín, capellà de Queralt, així com ho foren el nou altar i el baldaquí, l'any 1965, amb motiu de les noves necessitats litúrgiques.

L'any 1966, cinquantenari de la Coronació, es restaurà la façana i es construí el nou campanar, així com els pisos del capellà i l'ermità sobre les naus laterals; també s'adobà la teulada.

En aquesta etapa, la intervenció de Mn. Ballarín, capellà de Queralt, fou decisiva. D'una banda dissenyà els singulars habitatges, de l'altra, i pel fet de formar part de la Junta de Queralt i de

la Comissió dels Actes, proposà J. A. Coderch de Sentmenat per a la restauració de la façana i el campanar. J. M. Ballarín era íntim amic d'en Coderch (1913-1984) i admirador de la seva obra, de prestigi internacional.

Coderch proposà per a la façana la recuperació de la imatge basilical, que ja insinuaven els carreus de la monteia; la restitució de la gran arcada, parcialment paredada; la creació de l'atri, en substitució del cancell; i la conservació de la pedra vista, juntament amb la resta d'obertures.

Per portar-ho a terme s'enderroca, a l'esquerra, el campanar i, a la dreta, el primer tram del segon pis, a més, s'adoba la coberta; s'escata la façana i s'enderroca la resta de paret que, parcialment, tapiava l'arcada; s'incorpora el primer tram de la nau a l'atri i es construeix la porta vidriera que recolza l'embigat del cor i les dues portes laterals de fusta.

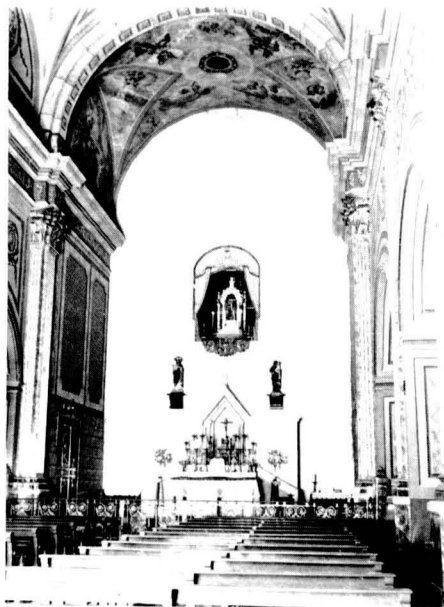
La porta vidriera, que abasta tota l'amplitud de la nau, li dóna una gran lluminositat i una nova dimensió; resalta l'arcada i incorpora visualment l'espai exterior de la plaça a l'interior del temple.

El campanar és traslladat a l'esquerra de la façana, sobre el massís rocós, després d'un atent estudi paisatgístic. Coderch proposà un cilindre de pedra vista, com la façana, de 15 m d'altura i 3,65 m de diàmetre exterior, cobert amb una placa de formigó, pràcticament amagada i incorporada a la solució formal. Per la porta inferior i mitjançant l'escala

circular interior s'arribava al replà de servei de les campanes, a uns 11,50 m d'altura. Les campanes eren allotjades en dues entalladures, d'1 m d'amplada per 2,50 m d'alçada, i diametralment oposades en la part superior del campanar.

A mig construir, conjuntament amb Mn. Ballarín, es decidí no perllongar el volum, i s'acabà l'obra feta amb la incorporació d'uns daus de formigó a manera de gàrgoles, amb l'entramat metàl·lic com a suport de les campanes. La solució formal del campanar, integrada perfectament en el paisatge, evoca temps pretèrits medievals.

Durant l'any 1983 i la primera meitat del 84, coincidint amb la construcció de l'alberg, es porta a terme una nova intervenció en l'interior del temple: es protegeix la imatge amb vidres fixats al baldaquí; es construeix la cornisa de traca barroca per tal d'emmarcar el retaule actual i donar-li amplitud; se suprimeixen les baranes de marbre dels anteriors ambons per tal d'incorporar al màxim la visualització del presbiteri des de la nau; es trasllada la ubicació dels llantions a les capelles laterals, immediates al presbiteri (resolent-se així el problema dels fumerals i la seva disposició); es pinten de blanc les parets del presbiteri i, provisionalment, es dauren les cornises i motllures, si bé es deixa la restauració de la pintura del s. XIX, de la seva volta, per a la propera intervenció; finalment, els quadres a l'oli del s. XVIII que hi havia sobre dos petits altars laterals, que

L'altar de Queralt des dels anys quaranta fins a la restauració de l'església en motiu del 75è aniversari.

van ser retirats per instal·lar-hi els llançons, foren col·locats sobre les portes del presbiteri, on eren situats en temps del retaule barroc.

Amb motiu del 75è aniversari de la Coronació, a començaments d'any s'inicia la recent intervenció, que consisteix en: la construcció de la cambra pels exvots i del cel-ras de l'atri; la restitució de la lluernia del cambril; la col·locació dels faristols dissenyats per Mn. Ballarín, sobre la base dels anteriors ambons i de les piques d'aigua beneïta; la resolució de la il·luminació i el so del conjunt; la restauració de la pintura de la volta del presbiteri; el pintat de l'interior de l'església, el cambril, la sagristia i l'atri; la restauració dels quadres a l'oli del s. XVII, i la seva col·locació a les parets del cambril; el trasllat de la pintura del cambril al vestibul de l'esquerra del presbiteri i del sarcòfag al costat de la porta d'accés a la sagristia; la col·locació de la pintura d'un Sant Sopar a la capella del St. Crist (a la dreta) i del quadre en rajola de la imatge a la capella de l'altre costat (a l'esquerra); la col·locació de la imatge del Sagrat Cor sota el rosetó, amb adobament i protecció de la vidriera plomada, i de la resta d'imatges a les capelles laterals, juntament amb el nou confessional.

La pintura de l'interior del temple era una pintura a l'aigua, en molt mal estat de conservació i que diverses vegades havia estat restaurada; presentava escàs valor artístic, llevat de l'ambiental d'altres temps. Desaparegut el retaule barroc i la resta d'ornamentació interior, s'ha escollit la opció de pintar de nou, es ressalta així el retaule amb el tema principal de la imatge de Queralt i l'espai arquitectònic i es dona lluminositat i una nova fisonomia al conjunt.

L'hostatgeria

El P. Narcís Camós, que el s. XVII pogué contemplar el santuari construït per Francesc Garreta, diu d'aquest que tenia una casa amb estatges molt bons. Aquesta casa-ermita, de la qual ben poques notícies en tenim, seria la primera hostatgeria de Queralt. Conjuntament amb el santuari, fou bastida el s. XIV, probablement al mateix indret que l'actual.

Aquesta primera hostatgeria, amb el decurs del temps, seria adobada i ampliada, i àdhuc remodelada i reconstruïda segons les necessitats, configurant-se

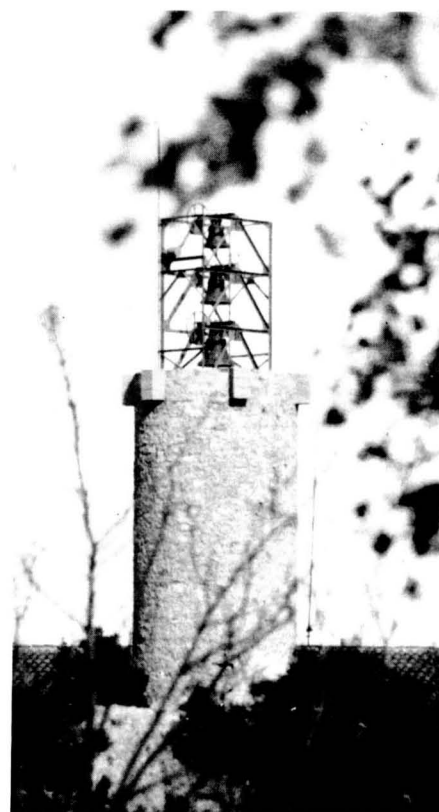

En motiu del Cinquantenari, l'arquitecte Coderch ideà la nova façana: moment de la recuperació i la façana acabada.

paulatinament l'aspecte compositiu i volumètric de l'edifici actual.

El s. XVIII tenia l'aspecte de casa pairal, de planta baixa i dues plantes, amb el portal adovellat, amb arc de mig punt i un balcó per crugia en cada planta, com la façana actual. La façana era de fàbrica de pedra i reble, per revestir. L'hostatgeria comunicava amb el temple i amb les dependències sobre les naus laterals a través de corredors, alguns amb esglaonat. A llevant la muralla definia un baluard, que donava també sobre l'obaga, al qual s'accedia a través de la planta baixa i servia d'eixida.

El s. XIX, l'hostatgeria, com el santuari, foren afectats per un seguit d'esdeveniments dissortats: el 1823, ordre d'ensorrament donada pel general Rotten, que no s'arribà a complir del tot; el 1835, el santuari es converteix en fortalesa i presó, amb les conseqüències que aquesta transformació comporta; el 1840 les tropes del general Espartero calen foc a l'hostatgeria fortificada; el 1856, en la reorganització del sometent, es col·loca a la façana ruïnosa una làpida amb la divisa «*Pau, pau i sempre pau*», encara avui existent; el 1861 s'esmercen quantitats importants en la reparació, però en 1872-1876, durant la darrera Guerra Carlina, Queralt és convertida, novament, en fortalesa, i així arribem al 1877, any en què comença la restauració definitiva i s'afegeix la tercera planta, que no s'obrarà interiorment fins després de la Guerra Civil. La composició i

Una perspectiva del nou campanar de Queralt.

el tractament de les parets és el mateix, però la coberta és a quatre vessants, amb teula del país, i el ràfec, les cantonades, els brancals i les llindes amb fàbrica de rajol.

L'any 1953 desapareix la típica cuina popular de la planta baixa i s'hi instal·la l'actual bar-menjador. Després de la separació de béns, l'any 1973, entre el bisbat i l'ajuntament, l'any 1975 es va construir l'actual botiga de records, amb l'escala posterior, que porta al pis de l'ermità, situat sobre la nau lateral dreta, i es tapià la resta de comunicacions.

Façana restaurada de l'hostal.

L. BOIXADER

casal, amb una austera i correcta composició de les façanes, malgrat modificacions posteriors que queden per rectificar. Consta de planta baixa i tres plantes, amb estructura de parets de càrrega, sostres d'embigat de fusta i revoltó i voltes d'escala, de maó de pla. Té tres crugies; la central, amb l'escala al fons, fa de sala i distribuïdor.

El replà del primer tram de l'escala, entre la planta baixa i el primer pis, presenta la peculiaritat d'una volta cupular al centre, amb un colom (símbol de l'Esperit Sant), i de dues voltes laterals de creueria impostades sobre caps d'angelets, dintre d'un conjunt de pilars i paraments ornamentats que, juntament amb l'espai del vestibul de la planta baixa, evoca la possibilitat d'una capella-cambril, les motivacions de la qual, així com la problemàtica funcio-

gatzem i les dues superiors a menjador i habitacions, comunicades a través del cos principal. La façana és de paret de pedra i reble i les cantonades i emmarcaments de les obertures de fàbrica de rajol. Les obertures són de composició desigual, segons les plantes: petites finestres, les dues primeres; amplis finestrals amb arc de mig punt les del menjador de la tercera i allargades balconeres les de les habitacions de la quarta. La coberta sobre entramat de sufa és a quatre vessants, amb teula del país i ràfec amb permòdols de fusta i rajola. Aquest volum, tot interceptant la perspectiva dels altres i les vistes des de la plaça, la revitalitza i la recull.

L'any 1964 s'amplià novament el menjador, que ocupà l'espai de la eixida.

La construcció de planta baixa, amb amplis finestrals i coberta a una vessant, amb teula plana, destaca sobre el perfil de la muralla i la resta del conjunt, conservant, malgrat tot, el plaer d'un mirador.

Aquest any s'ha refet la cuina. Amb motiu del 75è aniversari de la Coronació s'espera construir un funicular-ascensor, al mateix indret del muntacàrregues del restaurant, que permeti l'accés a les persones necessitades i la millora funcional del conjunt del santuari.

Amb tot, el conjunt de l'hostatgeria resta en un deplorable estat, que mereix l'atenció i l'esforç dels berguedans.

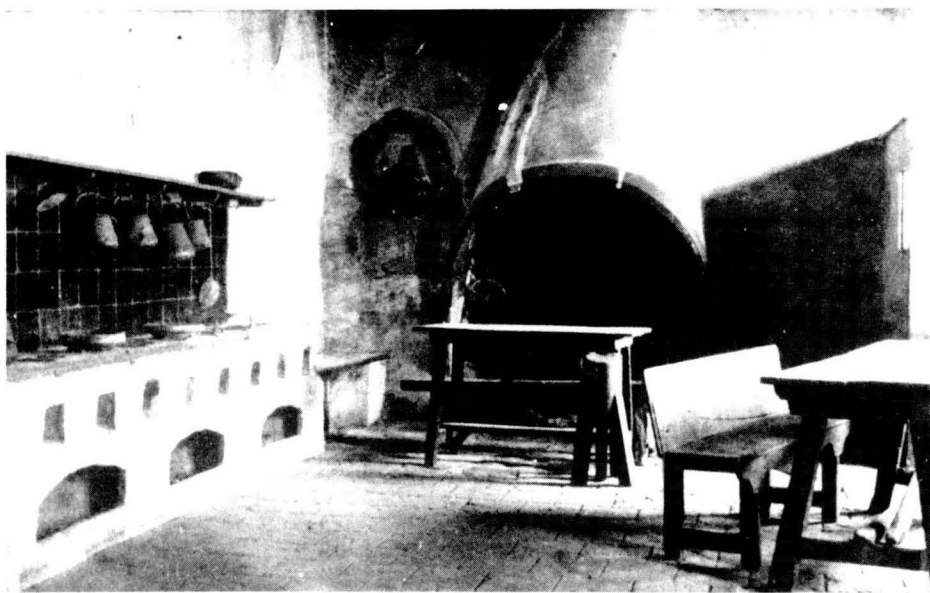
La cova

És situada en un adient racó de l'espadat del Castellberguedà, a poca distància del santuari i a un nivell més elevat. És oberta a una bella panoràmica d'amplis horitzons.

La tradició assenyala aquest indret com el lloc on fou trobada la imatge de Queralt.

Abans de l'actual edificació hi havia una modesta capella anomenada de Sta. Elena, probablement del s. XVIII. Coberta amb teula a dues vessants, tenia un petit atri i un portal de punt rodó; al costat dret, dins la roca, hi havia una imatge de la Verge. No sabem res d'edificacions anteriors en aquest punt, puix que la capella d'en Garreta del s. XIV fou, versemblantment, bastida prop de l'indret del santuari.

La idea de la construcció de la cova actual va néixer l'any 1916, amb motiu de les festes de la Coronació. L'autor

La desapareguda cuina popular del Santuari.

ARXIU CARRERAS

El 1978, el foc que devastà gran part de la muntanya de Queralt va malmetre també part de la façana principal i de la teulada de l'hostatgeria, que són adobades el 1979.

La façana és restaurada i escatada juntament amb la lateral del santuari per tal de donar unitat al conjunt, d'acord amb la intervenció que Coderch havia fet en la façana principal de l'església, adobant el portal, balcons, finestres, ràfec i teulada. Provisionalment es deixaren les dues finestres de la tercera planta.

Aquest cos de l'hostatgeria presenta una volumetria notòria i nítida, de gran

nal generada a l'hostatgeria, restarien per aclarir.

El 1927, l'hostatgeria fou ampliada amb el cos d'edifici que es troba arribant a mà dreta i que per llevant s'arreglaria amb el tram de mur, i que és perllongació del de la muralla. Aquest cos es ampliació de la casa del masover, edificació de planta baixa i un pis, al costat dret de la qual es construí la cisterna actual. L'edificació és de planta rectangular, amb unes dimensions de 6,50 x 18 m, una sola crugia i quatre plantes superposades. Les dues inferiors són destinades a casa del masover i ma-

del projecte fou el missioner del Cor de Maria, P. J. M. Forcada. El 4 de setembre del 1916 el fúnci beneí la primera pedra; el 1920 faltava només l'escalinata i el 1923 es procedí a la benedicció inaugural.

Té una singular i fastuosa presència, emfasitzada per la profusa ornamentació de regust modernista.

Assentada sobre la roca, salva el desnivell natural mitjançant un basament. Té dos cossos sobreposats, ben diferenciats.

El cos inferior, de 5 m d'altura, capçat amb una cornisa sobre permòdols que sustenta la barana del balcó, té dues parets concèntriques, de traça circular. La paret exterior, amb tres arcades sobre gruixuts pilars rectangulars amb imposta, aguanta l'extrem del sostre del balcó i presenta els paraments amb revestiment, imitant carreus concertats de pedra. La paret interior sustenta el volum del cos superior. Entre les dues parets hi ha un corredor d'uns 1,40 m d'amplada, al qual s'accedeix per la primera arcada. A la dreta hi ha l'accés a una capella, una font i un banc d'obra i a l'esquerra dos balcons amb barana de barrots de ferro, sota les arcades. La capella, de 2,85 x 4,50 m, té dos nivells; al superior i en la paret, davant l'arcada de façana, hi ha una fornícula. Aquesta arcada és més petita que les anteriors, i parcialment paredada. La capella té dues finestres circulars, una a la paret de l'arcada i l'altra a la paret sobre la cisterna. La font s'alimenta de l'aigua de pluja de la coberta i de la resta d'espais oberts que, canalitzada, va a parar a la cisterna. Aquesta és situada al nucli de les parets interiors. El sostre d'aquest cos és falsejat amb un cel-ras lleugerament ondulat.

El cos superior, amb la cova a l'abric natural de la roca i la capella de la imatge, té forma lleugerament cònica, de base exterior 6,80 m i 12,50 m d'altura. Les parets són falsejades, amb un revestiment de suaus i irregulars ondulacions i profusament ornamentades amb temes vegetals i símbols marians. Pràcticament a tot vol, té un balcó-mirador d'1,90 m d'amplada amb barana de barrots de ferro. L'edificació presenta en la part inferior un fris, interromput en la part central pels petits brancals de la porta circular. Aquesta, d'1,90 m de diàmetre, presenta una inscripció en la part frontal i ornamentació al voltant, amb una creu a la clau. En aquest nivell hi ha sis finestres ovalades i ornamentades,

Antiga capella de Santa Elena.

ARXIU CARRERAS

Construcció de la nova capella de la cova, segons el projecte del P. Forcada C.M.F., Foto de l'any 1917.

ARXIU PUJOL

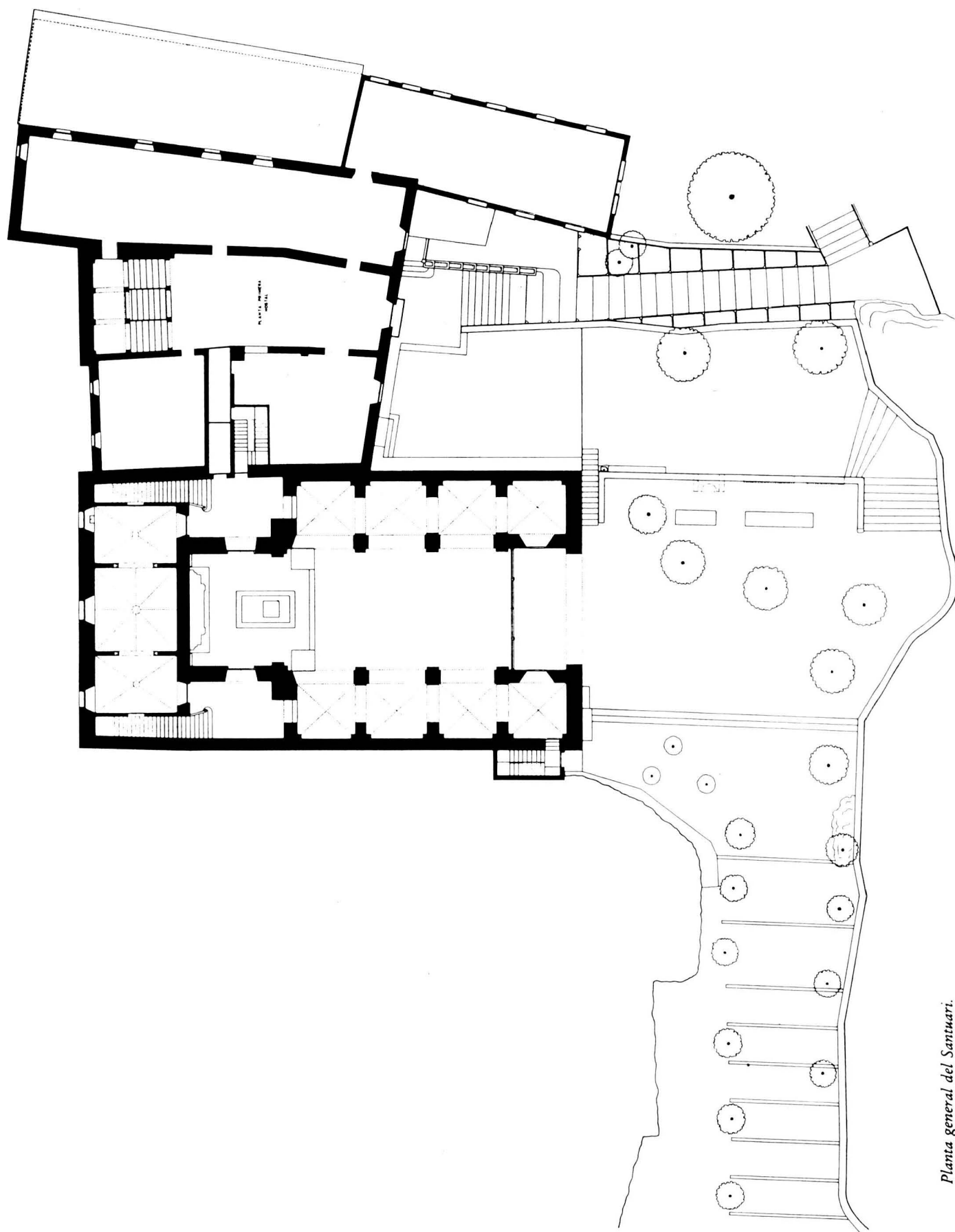
La nova capella de la Cova simbolitza la Coronació.

ARXIU

acompassades per a la millor distribució de la llum a l'interior de la capella. La capella, envoltada de bancs d'obra, té 5,30 m de diàmetre interior i volta cupular falsejada i nervada amb la clau a uns 5,50 m d'altura. Davant de la porta hi ha la mesa i una àmplia obertura superior, que comunica visualment amb l'abric de la roca, on es troba una imatge de la Verge, sobre un pedestal envoltat per graons. A cada costat de la mesa hi ha una porta. La de la dreta comunica amb la sagristia, de planta irregular lliurada a la roca; de volum més baix i perfectament diferenciat amb coberta de pedra, té una petita finestra circular al parament de façana. La sagristia comunica també amb l'espai on hi ha la imatge.

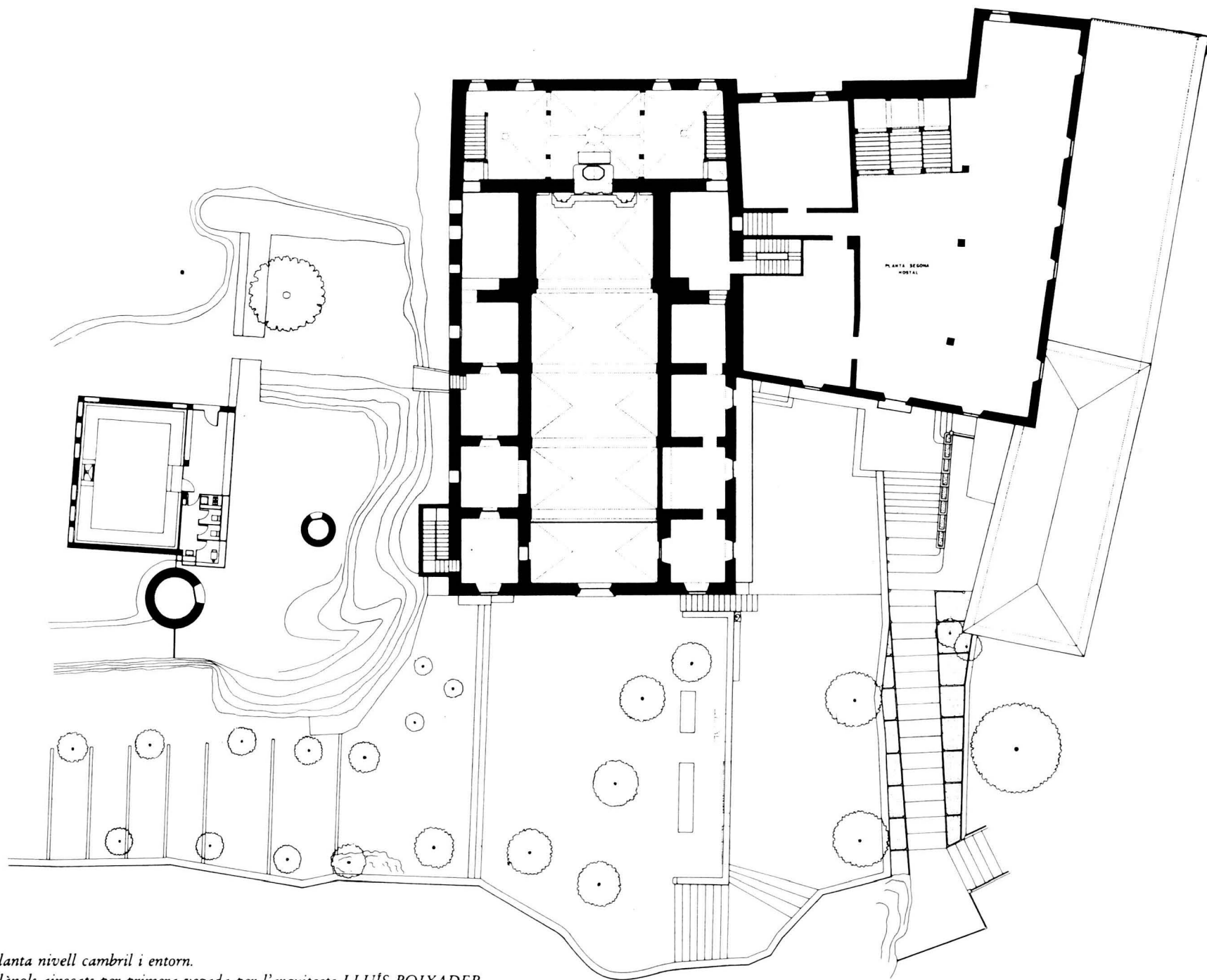
La porta de l'esquerra dona a un espai exterior que, a manera de vestibul, comunica per una porta amb l'espai central on hi ha la imatge i, a través d'una petita escala, amb el mirador superior, situat a uns 6 m d'altura del terra de la capella. El mirador, d'uns 60 cm d'amplada, té barana massissa d'1,20 m d'alçada, totalment ornamentada i amb les inicials de Maria al centre, sobre la porta d'entrada. Sobre el terra d'aquest mirador, a uns 2,10 m, hi ha quatre finestres ovalades i ornamentades que il·luminen l'espai no accessible; sobre la volta de la capella i a uns 7 m hi ha el pinacle semiesfèric amb nervadures radials i creu de coronament.

Finalment, cal remarcar l'encert i la

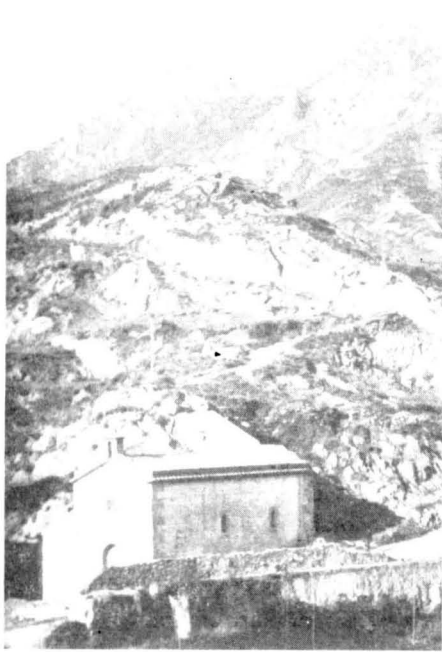
Planta general del Santuari.

*Planta nivell cambril i entorn.
Plànols aixecats per primera vegada per l'arquitecte LLUÍS BOIXADER,
especialment per aquest número extraordinari de L'EROL.*

Capella de l'Oratori i fàbriques del camí de l'Estret.

HUCH

Capella de Sant Marc, vora l'hostal del mateix nom.

R. VILADÉS

Capella de Sant Jacint, la primera que es troba pujant pel solei.

R. VILADÉS

fluidesa d'uns espais tan reduïts i ben comunicats, constantment oberts a la sorpresa i la curiositat.

Les ermites

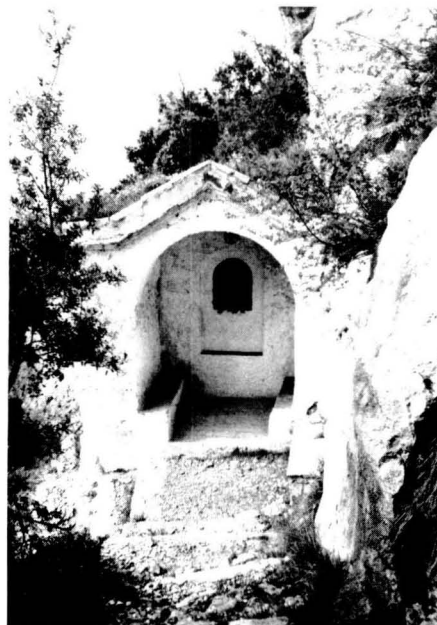
La part més humil del patrimoni arquitectònic de Queralt la constitueix el conjunt de petites edificacions disposades al llarg dels camins del santuari, aixecades per al repòs, l'aixopluc i la pràctica pietosa dels romeus.

Aquestes són: l'antic Oratori o Queralt xic, a la sortida de Berga, prop del Castell; la de St. Marc, abans d'arribar a l'estret, prop de la casa de Fumanya; la de la Sagrada Família, en començar l'obaga; la de St. Antoni, a l'obaga. Per la drecera, a la banda del solell de la muntanya; la de St. Jacint; la de St. Jaume i la dels Dolors, prop de l'aparcament.

Pel camí de la Valldan, pujant per la canal de Garreta, al darrera del Castellberguedà, la de St. Joan i, en l'indret del mirador d'en Garreta, la cova de St. Ignasi.

Les més antigues sorgiren el s. XVII; d'algunes es desconeix si tingueren un fundador determinat, i la majoria foren costejades per subscripció popular. Inicialment en tingué cura el santuari per mitjà dels donats i, més tard, famílies berguedanes.

Les més antigues són: la de l'Oratori, avui desapareguda, la dels Dolors i la de St. Jacint; la de St. Jaume és més recent.

Capella de Sant Jaume, restaurada per la Bauma dels Encantats, societat lúdica berguedana.

R. VILADÉS

La de St. Marc data del 1888; la de la Sagrada Família, del 1898, segons J. Vilaradaga, i del 1903, segons el Dr. Huch; les de St. Antoni i St. Joan del 1927 i la cova de St. Ignasi del 1946.

La de l'Oratori fou bastida en memòria de l'esdeveniment prodigiós que sobre la imatge es produí en baixar-la en processó per a la intercessió sobre la plaga de llagosta del 1687. A començaments del 1968 fou adaptada definitivament per a altres usos.

Les ermites són petites i humils edificacions, de gran encert constructiu i continguda ornamentació exterior. D'espai únic amb fornícula central davant l'accés i bancs laterals d'obra, tenen gruixudes parets de pedra i reble per contenir l'empenta de la volta, i cantonades amb fàbrica de rajol. La volta de canó, de maó de pla, s'imposta al viu dels murs laterals i s'obre a l'exterior pel costat de l'accés, a excepció de la de St. Marc i els Dolors, que ho fan mitjançant porta amb arc de mig punt.

La dels Dolors, St. Jacint, St. Antoni i St. Joan són de planta quasi quadrada, d'entre 3 i 4 m de costat, i la resta de planta rectangular, de similars dimensions. La clau de les voltes varia entre els 2,65 m d'altura en la de St. Joan i els 3 m en la de St. Jaume. L'ermita de St. Jaume es troba arrapada a la roca, i també la de St. Ignasi que, a diferència de la resta, és una simple cova de pedra, amb la imatge del sant a dins i una porta reixada.

Interiorment, el paviment, com en la majoria de capçats de bancs i esglaonat, és de cairó ceràmic o rajol; les parets i volta, algunes amb formeret, són esquerdejades i tenen la portella de la fornícula reixada.

Exteriorment, els paraments són arrebossats amb morter de calç; la cornisa de fàbrica de rajol i la coberta a dues vessants, amb teula del país. En canvi, en les ermites de la Sagrada Família, de St. Antoni i de St. Joan els paraments són de pedra vista i reble; les cantonades de rajol i pedra, molt ben combinats, i la coberta amb terra vegetal, sobre el carcanyol de la volta. L'extradós és rectificat i convertit en petit ràfec.

Les terres són contingudes amb pedres perimentrals que, convenientment escollides i col·locades sobre les cornises i a tirada dels petits ràfecs, permeten el desguàs i la millora ornamental. La terra vegetal, a més de protegir la volta, la integra en el paisatge.

La darrera capella del camí del solei és la dedicada a la Verge dels Dolors. R. VILADÉS

L'ermita de la Sagrada Família presenta, respecte de les anteriors, diferències remarcables: la planta, de $4,10 \times 6$ m, és força més gran; té un atri de $4,10 \times 3,20$ m, inicialment obert també lateralment, i capella amb fornícula i altar; un portal amb arc de mig punt i porta reixada comunica els dos espais, i tant la volta de l'atri com la de la capella són unes excel·lents voltes bufades o de quatre punts, amb la clau a uns 4,50 m d'altura.

Finalment dir que cal un estudi de restauració de les ermites del camí de la drecera, i que una atenta i acurada conservació del conjunt permetrà assegurar la supervivència d'aquest dispers i humil patrimoni arquitectònic de Queralt.

L'alberg

És una edificació realitzada entre l'any 1983 i principis del 84, destinat a l'acolliment i les trobades, bàsicament de jovent.

Bastida entre roques i pins, pràcticament il·localitzable des de fora, es troba sota mateix del campanar, a la banda de l'obaga, incorporant un llenç de muralla carlina. S'hi accedeix per l'escala adossada a l'església i per sobre la nau lateral es surt a l'exterior, que porta a l'altre costat de la muralla.

És de planta quadrada, d'uns 90 m^2 de superfície, i consta d'una espaiosa sala d'uns 60 m^2 , coberta a una vessant, i de vestibul i serveis, amb coberta plana. El vestibul dona accés a la sala i als serveis, i incorpora una petita cuina, situada dins d'un armari. La sala té xemeneia metàl·lica, davant l'accés i el banc corre-gut d'obra, acabat amb fusta.

Exteriorment és de pedra i formigó, amb fusteria i persianes llambí, envernissades i amb la coberta inclinada, amb

En temps de l'hostaler Ignasi Camps i del capellà Ignasi Castells, es va bastir la capella de Sant Ignasi al balcó de Garreta. R. VILADÉS

Voltant el Castellberguedà es troba la capella de Sant Joan, ja a la baga. R. VILADÉS

Continuant el descens, es troba la capella de Sant Antoni. R. VILADÉS

teula del país.

Interiorment, els paraments són blancs, incorporant la muralla; la fusteria envernissada, com l'exterior; el paviment de terratzo relleu i el sostre de la sala inclinat seguint el pendent de la teulada, amb les bigues de formigó i els plafons aïllants vistos. Disposa d'aire impulsat per a la calefacció del conjunt.

El suggestiu entorn resta encara per adobar.

Ja a la vora de la font Negra, apareix l'espaiosa capella de la Sagrada Família. R. VILADÉS

BIBLIOGRAFIA

- ARMENGOU i FELIU, Mn. Josep. *El Santuari de la Mare de Déu de Queralt. Notícia històrica*, Granollers, ed. Montblanc, 1971.
- RIBERA i RIBÓ, Mn. Ventura. *Memòria històric-descriptiva del Santuari de Queralt*, Barcelona, La Renaixença, 1904.
- VILARDAGA CANELLAS, Jacint. *Efemérides Bergadanas*, 1919.

Lluís Boixader
Arquitecte